

AITZIN SOLAZ

EH! EHHE! dena KHE!?

Joakin GORROTXATEGI, Iban IGARTUA eta Joseba A. LAKARRA-ren EUSKARAREN HISTORIA (EH), eta J.-A. LAKARRA jaunaren zuzendaritza pean argitaratu EUSKAL HIZTEGI HISTORIKO-ETIMOLOGIKOA (EHHE), Julen MANTEROLA eta Iñaki SEGUROLA ere idazle, herdiruz dirustatua eta EUSKALTZAINDI-aren ezagugarri-arekin, 2019-ko urte amaiera huntakoa, dugu aztergai.

Aurkezte beharrik ez dute jaun horiek. GORROTTXATEGI-LAKARRA xelebreturik dira mundu-mailan, horien *aratasunaren*¹ pean [“*linguista espertak*” Espaniako auzitegieta ...] Iruña-Veleiako (h)aztarnategia (arkeologiako gunea), Arabako Aldundiak, bere garaian, hetsarazi baitzuen, iker-lan gunea izkutarazi hondeagailuz eta (h)aztarna-ikerleak auzipetu.

Bai eta itsutuki setakeriaz jazarri!

Harritu ginduen nola unibertsitari horiek, gure ustez jakintzazko arauen araberako bideratzea jarraikiko zutela eta eztabaida bat eratuko beste unibertsietako hitzkuntzalari adituekin Iruña-Veleiako igarpen-en azaltzeko, ordea, nozbaiko *Inkisizio “sainduaren”* gisara ihurtzuriz suntsi!² Gora-jotzerik gabe! Hots, *aginteriazko erabaki* hutsa! Zergatik holako jokaera (aitortuzkoa)? Zergatik iker lekua eta hartan aurkitu, gure unibertsitarien diotenaz, gezurrezko “*ostraka*” -k ehortziz izkutu, aradun guztiei erakusteko orde zezuraren egiztabideen lekukotasuna!? ... Zer ote nahi izan dute itzalpetu unibertsari horiek eta Arabako Aldundiak? Delako aurkitu “*ostraka*” -etan euskeraz idatzitako erak direlako antzinako euskera J.-A. LAKARRA-k *eztabaidageki aginteriazko erabakiz* finkatu ez bezala?³

Epai-erabaki lotsagarria jakin dugu eta diogu beste ainitzekin, hala nola mundu guziko jakintzun multxo batek idatzitakoa agiri erakuspidean⁴:

« INORK EZ DU [erromatar] GARAI HORRETAOKAK EZ DIRENAREN BEHIN BETIKO FROGARIK EZAGUTARAZI »

« Iruña-Veleiako grafitoek, erromatar garaikoak balira (inork ez du garai horretakoak ez direnaren behin betiko frogarik ezagutarazi), aitzin-euskararen, latinak erromantzeetara izandako garapenaren, eta hasierako kristautasunaren ezagutza garrantzitsua eskainiko lukete, beraz berauen antzinateari dagokion eztabaida 76 argitzeak, hala nola, haien ikerketa zientifikoa egiteak eta publikatzeak geure ondare historiko eta kulturalarentzako berealdiko garrantzia izan lezake. »⁵ 2020ko abuztuaren 26an

¹ J. GORROTXATEGI *Dictamen a la Comisión Asesorade la Diputación de Álava*; J. LAKARRA *Informe sobre supuestas inscripciones eusquéricas de Veleia*; Isabel VELÁZQUEZ *Informe sobre los grafitos latinos de Iruña Veleia*.

² J.-M. ELEXPURU *Comentarios y objeciones a los informes de los profesores Gorrochategui y Lakarra sobre los grafitos en euskera de Iruña-Veleia*, docplayer.es, 2009; ¿Qué ésta pasando con Iruña-Veleia? Pamier, 2018.

³ Hector IGLESIAS, *Les inscriptions d’ Iruña-Veleia : analyse linguistique des principales inscriptions basques découvertes*, ARSE 46. 2012.

⁴ J.-M. ELEXPURU *Iruña-Veleia epaiketaren kronika : Crónica del juicio de Iruña-Veleia* (2020.3.19), <https://blogak.goiena.eus/elexpuru/>

⁵ *Izenpetzaileak*: Antonio Rodríguez Colmenero, Katedratiko Emeritua Antzinako Historian Santiago de Compostelako Unibertsitatean; Edward C. Harris, MBE, PHD, FSA, Bermudetako Museo Nazionalaren Zuzendari Exekutiboa, Sortzaile Emeritua; Xabier Gorrotxategi Nieto, Arkeologian Doktorea; Luis Silgo, Historian Doktorea Arkeologia espezialitatean; Noé Villaverde Vega, Arkeologian Doktorea aipamen europarrez; Mikel Albisu, Geologia Zientzietan Lizentziatua; María Pilar Alonso, Hizkuntza eta Komunikazioan Doktorea; Juan Martín Elexpuru, Euskal Filologian Doktorea; Roslyn Frank, Iowa (AEB) Unibertsitateko Irakasle Emeritua; Ulrike Fritz, Egiptologoa Tübingen-go (Alemania) Eberhard Karls Universität-ean; Alicia Satué, Filologia Klasikoan Lizentziatua; Miguel Thomson, Zientzilarri Titularra Ikerketa Erakunde Publikoetan; Koenraad Van den Driessche, Geologian Doktorea, Geokimikan espezializatua; Patxi Zabaleta, abokatua eta idazlea, Euskaltzaindiko kide Gasteizen.5

Orai, **EHHE**-k argitaratu azken idaztiak zalantzan jartzen gaitu : lehen azalketako lanetarik ez genezake ikus zer nahi luketeen argibidetu haren idazleek. Deusestatu ondoan **EH**-en Benvéniste-en 1935-ko aburua “*indo-europe*” -ar “*erro*” -ari buruz, baizik eta omen oraiko atalgezko⁶ ikerleek ez dutela 1935-ko jakintze-kin beren lana jarraitzen. Haatik, lehen atalgezko gunea, Txikago-ko unibertsitatean, eta “*Manhattan*” ekirau erraldoia garai hartako jakintzekin bururatu zituzten (atalgearen zatiketaren ahalmena aztertu zuten ... doi-doa 1938-an). Iduriz, atalge mailan ez dira hein hartarik asko aintzintatu ikusiz orain arte eraikizko atalge kemenkari guneak ... eta areago eztanda gailu ikaragarriak.

Eta Benvéniste-ri dagokienez gaur-egunko hitzkuntzalariek nahiko idaztur eta listu turrustak isuri, urhats bat gehiagoz jakintza aurrerazi gabe. Zergatik aipa, hizkuntzari buruzko idazki batean, atalgezko adibide bat eman ? Gainera ezegokia ! Benvéniste, hitzkuntzalari oraindik paregabearen, baztertzeko ?

Horela unibertsitari horiek baztertzen dute Gianfranco FORNI-ren lanaz (2013)⁷ Euskera eta Indo-europear-az, J.-A. LAKARRA-k « [...] haren edozein baieztapenen aurrean barne-berreraiketaz jarduteak egokiago dirudi, batez ere tipologia diakronikoa eta gramatizazio kasu parekagarriak (austroasiatikoan, sinitibetaran eta gainerakoetan) ditugunean FORNI-ren IE-ko nola-halako axaleko analogiak baino [...] »⁸.

Horela unibertsitari horiek baztertzen dute Juliette BLEVINS amerikoar hitzkuntzalararen lana⁹ : « [...] → *elkarri* “heltzeko harri, gune” [OEH : “L → Ht”] Blevins 2018-an IE-ar-ekin lotzen → egilearen eta laguntzaile(a)ren filologikoaren frogarria. Beste asko ditu baina ofiziokoentzat sobera da hau [...] »¹⁰ J.-A LAKARRA balitz “*ofizioko*” eredu ? « Xoxoak biligarroari [diola] : “*ipurbeltz*” » ??

Horela unibertsitari horiek ez dute aipatzen ere gure doktoratuko aburua, *Euskera-Erderrak - Erkaketa saioa* duelarik gaia, alta 2007-an agertua. Irakur daiteke [www](http://www.euroskara.com) sarean erderaz (frantzeraz)¹¹ Euskeraz *Maiatz*¹²-ek argitaratu du 2015-an. Bidali ginuen 2020-ko apirilan, ale bat, postaz, Andrés URRUTIA Jaunari, Euskaltzaindi-ko lehendakaria. Oiartzun gisa, ixiltasuna. J.-A. LAKARRA Euskaltzain dugu, agintzen duelarik erakunde hortako *Euskal Hiztegi Historiko Etimologia*-ri burusko lan taldea.

Zalantzarik gabe, EHHE-ren idazleak, hitzkuntza mailan, oso adituak ditazke ; alta emaiten dituzten euskerazko hitzen azalketak, gure ustez, lelokeri-z aberats gertatzen dira. Iduri luke, errepikatzen dugu -jakinez heien aratasuna-, nahita lelokeri horiek idatziak dituztela. Norek uste izan dezake aztertzen dutelarik, adibidez, *hor* “txakur” hitzetik datozela *hori*, *hordi* eta *hortz* erak, horren idazleek bere sinesten dutela idazten dutena ? Eta zonbat holako milaz goitiko idazti hortan !

⁶ eusk. *atal-GE* = hell. *A-tomo* ; atalgezko gune = *pila atomika* ; atalgearen zatiera = *atomoaren fizioia* ; atalge kemenkari gune = elektriko nuklear zentrala

⁷ Gianfranco FORNI *Evidence for Basque as an Indo-European Language*, The Journal of Indo-European Studies – Volume 41, Number 1 & 2, Spring/Summer 2013.

⁸ - Joseba LAKARRA, *Euskararen Historia*, 2 *Euskararen historiaurrera*, 71. Orr.

⁹ Juliette BLEVINS, *Advances in Proto-Basque reconstruction with evidence for the Proto-Indo-European-Euskarian hypothesis*. London & New York : Routledge. 2018

¹⁰ Euskal Ikerketa Diakronikoa eta EHEErantzko Bidea (Baiona 8/X/2019) J. A. Lakarra

¹¹ www.euroskara.com

¹² Eñaut Etxamendi (Euskaltzaidiko *URGAZLE* 1970-tik geroz...), *Euskera-Erderak-Erkaketa Saioa*, *Maiatz* Argitaletxea, Baiona 2015.

**[[JARRAIAN EHHE-ren ETA LAKARRA-ren ARROSARIO
PERLATIKO EDO ARRAULTZE ZONBAIT]]**

ALA GATUAK OTE DUEN BESTE BUZTANIK ?

Holako lanaren helburua zer ditake ? Euskeradunak bere hitzkuntzaz argitzea ala lanbroan itsutzea, sinetsaraziz adibidez euskera /**HOR**/ nihondik errorik gabeko hitz bat litaikela, euskal bertako hitz gutxi ditaizkelarik, gehienak izanez maileguz hartuak ...

Gainera, euskera non mintzo zen antzinako garaietan ? Diotenaz, ez omen (oraingo) Sartaldeko Euskal-Herrietan, berriki euskalduntuak omen, *vascongadas : vasconiséés*. Bainan, ber nortien araudien arabera, ezin zen euskera mintzatu Iruña-Veleian leku hori ez baitzen, heien gogoan, garai hetan euskeraren eremuan. Berantian euskalduntua ...

Hara nola nahi luketen GORROTTXATEGI-LAKARRA bezalako unibertsitari batzuek mugatu iker-eremua : euskera hitzkuntza bereizia, *senidetzarik gabekoa* ; euskeraren *bertako hitzak gutxi*, eta erabiltzen duen hiztegi *gehiena maileguz hartua*. Agintitza hortarik harat ikerketan dagotzen hitzkuntzalariak entzunezin bilakatu beharrezkoak.

Zer dira heien aburuaren helburuak ? Ala “espainiar-okerradipenaren (*paranoiaren*)” gezna-onkari (*ebanjelist*) dira ??

Ez gira ados ez ikus-molde horrekin, ez eta ere dagokion ondorioekin, eta ez dugu ezagutu nahi Iruña-Veleiako (h)aztarna-ikerlei leporatu dakioten zoria.

1.
EHHE-*ren* GAITASUN AZTERKETA

EHHE-k BERAK JOKABIDEAK (*metodoak*) AURKEZTEN; ETA GURE IKUSPEGIA JOKABIDEARI BURUZ

□ HITZ FAMILIEN TAMAINA (senidetzen neuria) ETA MAILEGUAK (xxxiii)

« Ondore zaharreko familia askok hedadura handiagoa du mailegurena baino. » « *bazter* edo *beldur*: ezin zatika litezke osagai funtzional txikiagotan eta, iñoiz mailegutzat emateko eta are ustezko iturria kosta ahala kosta bilatzeko griña sortu ere izan da [...] ez mailegutzat, baizik eta ezagutzen dugun konposatu zaharraren geruzakotzat jo ditzakegu. »

Bainan :

- *bazter* ⇔ lat. *uastus, uastāre* “suntsitu, hondatu, errautsi”, “*dévaster : devastar*” <- “i.-e.”-ar /**wās-*/* = “HUTS”.
- *bildur* ⇔ lat. *paucor* “lotsa, izidura”, “*peur : miedo, susto*”; lehen adikizuna “joa naiz”, “*je suis frappé : tengo un golpe*”. Ikus eusk. “(bihotz)PIL-*pira*”, “*hur-BIL*”, “PIL-*aska*”; hell. *πέλας* (*pélas*) “hurbil-hurbila”, “*tout près : muy cerca*” = HUR-BIL, hell. *πίλ-να-μαι* (*píl-na-mai*) “hurbildu”, “*s’approcher : acercarse*”, *πάλλω* (*pállō*), lat. *pellō* “*battre, frapper : golpear, pegar*”; eusk. ZA-PAL- / ZA-PLAZT-.

Bildur <- **bel-d-^{ur}/or*: osatuzko hitza /*BEL-/ “jo” + /D/ doinutizko loturra + /*-UR/*-OR/ “IZAN BEHAR”.

Bazter, bildur, maileguzko (NORK NORI maileguz eman edo hartu ?) ala ondare zahar ?

□ ETIMOLOGIA (hitzorkuna) ETA BERRERAIKETA : ETIMOLOGIA KONPARATUA (hitzorkun erkatua) ETA MOTIBAZIOA (zergatiera)

« Il devient impératif de s’assurer que les emplois permettent non seulement de rapprocher des sens qui paraissent différents, mais de motiver leur différence. Dans une reconstruction d’un procès sémantique doivent aussi entrer les facteurs qui provoquent la naissance d’une nouvelle “*espèce de sens*”. Faute de quoi la perspective est faussée par des appréciations imaginaires. » Benvéniste 1954 : 295.

- J.-A. LAKARRA-k (xxxiv. orr.) « *HORTZ* ere *HOR* + *TZ* zatika genezake [...] bada, gogora bedi *CAN*-en eratorri dela *COLOMILLO*-ren sinonimo den *CANINO*, eusk. *HORTZ, HOR-* [txakur]-ena den legez » = « *appréciations imaginaires* » ???
- *Gure iritzia* : « Les facteurs qui provoquent la naissance de nouvelle espèce de sens » bilatzen ahal dira, adi bidez, begiratur lat. *dens* “hortz”, hell. *ὀδών* (*odón*) “hortz” zoin eragiletarik datozen : “i.-e.”-ar /**dent-*/*, /**dont-*/*, skr. *dánt*, lat. *dens*, germ. *zand*, kern. *dant*, lit. *dantis* ... [eusk. JAN-/JAT-] erek lekukostatua

Hitzorkun :

1. Chtr. 776 : “i.-e.”-ar /**ed-*/* “jan”, “*manger : comer*” : skr. *ad, átti*, hell. *ἔδειν* (*édein*), arm. *utem*, lat. *edēre*, lit. *edmi* “jan”, “*manger : comer*” ;
2. Bvn. BSL 32, 1931, 74 ssq : *ὀδών* (*odón*) « forme à prothèse sur base “i.-e.”-ar /**dent-*/*, /**don-t-*/*, /**den-k-*/* (cf. gr. *δακνω* [*daknō* “ausiki : morder”] “mordre” [JAN-KA- = ÑAKAtu]. »

Ororen buru *dens, ὀδών* = “JALE”, “*la mangeuse : la comedora*”, Benvéniste-ek baztertua izanik ere lat. *dens* aditzjario-tik datorrela.

Bainan, HORTZ ez dator HOR “txakur”-tik, J.-A. LAKARRA-k ideki gabe utzi eratik, ezik aditz, euskeran fozildu batetik, HOR- (lat. *uorāre*, hell. *ἔβορον* (éboron) “jan”) <- datorrena POR^R-O, ZOR^R-O, GER^R-I, MAR-, BAR- (BAR-*ur*) “tripa, sabel”, *zil*-BOR, *za*-BOR, POR^ROS-*ka*, *GORKOZ, ikus helleerazko ihakera *βορβορύγμος* (borborúgmos) <- eusk. *BAR^R-OTS “korroka, sabelorro”, “*gargouillis : gorgoteo*”.

Ikus HAR-*itz*, HUR^R-*itz*, MAR-*mutz*, *MAR-*taria* / MA^{(t)R}-*aila* = lat. *māxilla*, hell. *γνάθος* (gnáthos), skr. *hánuh*, arm. *cnaut*, lit. *žandas* “baraila, masailezur”, “*mâchoire : mandibula, maxilar*”; let. *žnods*, hell. *γένειον* (géneion) “KOKOTZ”, “*menton : barbilla*”... beti JAN-/JAT- era eta adikizuna dabil inguruka.

Azkenean /*UOR/ = /*MAR-/ → *kaka*-MAR-*lo* “*bousier : escarabajo pelotero*”.

Doinuti ziminokeriarik gabe; doinu kakolakariak ezer ez dute argiagotzen ... « les facteurs qui provoquent de nouvelles espèces de sens » bilatu behar dira aizo-hitzkuntzetan esre: hemen JAN eta BAR^R-*uratu* ditugu euskeran / indo-europearetan: *mailegu* ala *senide*?

□ AHARDI, ARDI, IDI, ZALDI

Dimmendaal jaunaren lana eredu (Nilotics languages) hartuz J.-A. LAKARRA jaunak, antzaz, ondoriozta dezake “*erreduplikazio*” agitto (fenomenoa) euskerazko pizti / animalia izenetan: /*-DI/ zer? piztia / animalia?

/*-DI/ atzizkia hainbat aldiz: *zal*-DI, *ar*-DI, *ahar*-DI, *i*-DI. Adigarri dena: lehen hiruak aditzetiko-izen (*deberbatibo*) aditzjario (*partizipio*) bukatukoak ditugu. Beraz /*-DI/ isats buztarle, aditezko lematzaile atzizki isatsa, iraganaren salatzaile; beraz ez du “pizti / animalia” adikizuna = J.-A. LAKARRA-ren irudi hutsa.

- *zal*-DI-ren eretzean hell. *κέλης* (kélēs), lat. *celēs* “lasterketako zaldi”, “*cheval de course : caballo de carrera*” <- “oihalontzi zalu”, “*voilier rapide : velero rápido*” (itsas-lapurren itsasontzi antzaz) <- hell. *κέλλω* (kélō) “ertzetzeko agintza”, datorrena *κελευω / κελομα* (keleuō / keloma) “oihuka, orroaka agindu”; guziaren erro delarik ere hell. *καλεω* (kaleō) ta lat. *calō* = eusk. GAL-*din*, hau datorrelarik eusk. /*KAR-/ (KAR^R-*anka*, TXAR^R-*anga* ...) -tik!

Skr.-ak dauka *šālihōtrin* “zaldi”, “*cheval : caballo*”; *sādyā* “zaldizkatzeko zaldi”, “*cheval à monter : caballo de montar*”; *javana* “zalu, laster” eta “zaldi zalu”, “*rapide : rápido*”^{et/y} “*cheval rapide : caballo veloz*”; *satwara* “zalu, laster”, “*prompt, rapide : vivo, rápido*”, *kṣaipra* parrekatua hell. *κραιπνός* (kraipnós)-ekin “zalu”, “*rapide : rápido*”.

- *ar*-DI bihurtu era litaikela, erroa luke /OHAR/ (*OK-HAR) ⇔ hell. *ὄραω*¹³ (^F/w^oráoo) « begira ». Beraz /HOR/ « zakur »-en erro bera, eta ber buru-murrizketarekin (*aferezarekin*). Ikus ARTA-TU « arduratu, zaindu », “*cuidar, curar : s’occuper de, soigner*”; ART^(l)OS « ardurati, axolati » “*diligente, cuidadoso : diligent, soigneux*”; ARTALDE « arres saldo », “*rebaño : troupeau de brebis*”.

Erantzunkidetzak :

- lat. *ovis*, hell. *ὄ(φ)ις* [o^(f)/w^ois] « ardi » << /*ok^(f)is-/?? « begiko »?
- hell. *πρόβατον* (próbaton) « aitzinean doana » = « ardi »;
- ipar germanera zaharrez *ganganda* « ontasun ibilkariak » = « abereak ».

Beraz eusk. ARDI ere “izen-eresi” edo perpauis bat da. Eta lioke « begiratua », aditza jasaile (*pasibo*) eran. Ikus gæilgera zahar *varr* « axola, arreta duena », “*qui fait attention : que tiene cuidado*”, got. *war* « behati, arretatsu », “*attentif : atento*”.

/*-DI/ atzizkitzea = euskerazko aditto (fenomenoa), *zal*-DI-n bezala.

Ez ditugu EHHE-ko sartzeak / sarrerak oro landuko; bereziki mailegu garbiak bazter utziko ditugu, bai eta ere papel betegarri iduritzen zauzkigun zerrendak: adibidez *abelbide*, *abeldun*, *abeletxe*,

¹³ Hell. *ὄραω* (^F/w^oráoo) ez ongi idekia (Chtr. 814: « le radical de ce présent n’est pas analysé sûrement » = lat. *uereor*, got. *war*

abelgorri, abelodi, abeltegi: ABERE landurik nahiko zauku. Edo ADAR-en senide garbiak *adabegi, adaki, adakin, adalko, adantza, adapo, adareta, adar-makur, adarnatu, adarra jo, adazu, addar, adegi*, adondo ... etabar. Nun baten batek ez dakarren hitz-amaren argigarri zerbait.

BAINAN, MEZA EZ OTE DUGU BUKATURIK ?

Antoine MEILLET¹⁴- (1860-1936) hitzkuntz-erkaketaren sortsailea : « Il y a des langues, qui étant entourées de langues d'une autre famille et paraissant être les débris isolés d'une famille disparue, ne se laissent grouper avec les langues voisines et ne rappellent même aucune langue connue. Leur système grammatical n'offre de concordances précises avec aucun autre idiome, *ou du moins n'en signale-t-on pas* [guk azpimarratua]. C'est le cas du basque. »

Eta meza bukatu rik dugu :

- Inguruko hitzkuntzak bestelakoak.
- Gurea itzalitako senidetza baten porroskilak.
- Gure elaraudia edo gramatika bestekilako neholako erantzukidetzak gabekoa. « *bederen ez digute agertu* [deusik] » esan / erranez epeldurik ikuspegi zorrotza.

« L'observation des faits actuels est encore plus capable d'expliquer le passé que l'étude du passé d'expliquer le présent, et les langues modernes, tant dans leurs formes les plus populaires que dans leurs formes écrites et littéraires ont attiré l'attention des savants, qui se dirigeait autrefois d'une manière trop exclusive sur les langues qu'on ne peut plus observer ; on s'est mis à décrire avec une exactitude singulière tous les détails des idiomes modernes. »

[...]

« Le linguiste qui étudie une langue est souvent obligé de demander le témoignage à la philologie des langues étrangères : ce sont des mots arméniens empruntés à l'iranien qui ont permis de décrire la phonétique historique de persan. »¹⁵

¹⁴ Ohikerazko latineraren hitzekindari eta jatorriketaria

¹⁵ Antoine Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 5

Beraz eusk. /*GUN/ ⇔ “i.-e.”-ar “erro” /*gnə-/*gno-/*gon-/ → helleera **γv-** (gn-), lat. **gn-**, gotikera **kann-**ei buruz, ikus gero argibideak.

- **HARITZ, ARITZ** : 1. **ZUHAITZ** / **ZUHAMU** “*árbol : arbre*”; 2. **ZI, EZKUR EMAILE** “*roble, encina : chêne*”. Tovar-Agud : jator litaike Jainko izen **Arixo** batetik ; ***arza** errotik (***arto**-tik), frantzera **jarrie**, gaztelera **carrasca**, probentzera-katalera **garic**, Corominas aipatuz ... Mendizabalen arez “iriatz”, “*helecho : fougère*” ... Guisasolaren lat. **ilex** “gorostia” ... H. Polgeren **kukuaritz**, “zuhaitz xardekia”, **urraitz** “hurritz”, “*avellano : noisetier*”, zuraritz, motzaritz, helleera **δρῦς** !

Hitza “*oso biribilean*” hartua da. Bainan, bi hitzez eraikia balitz ?

EGITURA : /*-HAR/ “**JAN**” ⇔ lat. **uorāre** <- “i.-e.”-ar “i.-e.”-ar “erro” /*g^werə- / “irentsi, klikatu”, “*tragar : avaler*” <- **GERRI, PORRO** “zorro, barru, sabel, tripa”, “*ventre : ventre*”. Ikus adikizun bereko sanskriterazko erak **grasati, khadāti, jakṣati** ...

/*-ITZ/ [<-ATZ (HATZ)]-tik “**ZUHAMU**”.

Denak dio “**ZUHAITZ JANARI-duna**”. Hortik “Jainkozko” zera, -tasuna. Lat. **arbōs** (gero **arbor**) bi hitzezkoa ere, Meillet-ek (43) ideki gabe utzirik, gauza bera dio : /ar-/[latinera **uor-** ⇔ sanskritera **āhr-**, armeniera **ker**, helleera **βορά** (boráa) **ἔβορον** (éboron) “hazkuri, janari, elikagai”] + /-bōs/ “izan beharra” = **JANARI**-ko dena. Emagokizkoa da idazki zaharrenetan, emea igali emaile delakoz. Latinera **bōs** <- /***BE** /***BI** / “izango”, “izan behar” : **BEDI, BEGO** ...

- **BURDIN, BURRUN** = lat. **ferrum** (hau Meillet-ek -229 or.- itsu utzia « *étymologie obscure* »). Tovar-Agud -184 or.- **BURDINA** : Corominas-ek **burxin**-dik, Iribarren-ek **burchin**-dik, Mitxelena-k **burdiñ-ola**-tik, J. Garat-ek **urnieta**-tik « no parece que /a/ final sea artículo » ... « la /d/ pasado a /n/ por disimilación de *burnina. Asimilación /rd- / → /-rr- / (**burriña, burruña**) supone Mitxelena. » Corominas-ek /rr/ → /rd/ ... « por el fenómeno romance (*cirra* → *cerda, ezker* → *izquierda* ... luego *burdina* como original », etabar, etabar, orrialde bat eta erdi. Bestalde, Hubschmid, Campion, Gorostiaga, Bouda, Holmer, Bähr, Trombeti, C. Jullian, Lafon, C. Guisasola, V. Eys, M. Cohen, Giacomino, Gabelenz, Wöffel ... « EWBS deriva la forma **burdun** (Lh.) de un lat. **protumidum** » (!)

EGITURA : Gure ustez osatuzko era : erro /***BUR**^R-/ (ikus “**MURRA**” “*brasa ardiente : braise ardente*”) + /*-DIN/ (<- **DU-AN** /-EN) : **BURRUN** <- /***BURR**-/ + /***UN** /*-ON/ = “**duen**” (ikus ⁽¹⁾**BAI-ON**, **PIKUN**, **SAK**^(U)**ON**, **LIZ-UN**), eta tinkatuz → **BURN-I**, **BURDIN**-ek dio **SU**-tik datorrena = “**metal**” [helleera **μέταλλον** (métaillon)].

Erro /***BUR**^R-/ beretik, **BUR-BUR-BUR** “*ebullición : ébullition*” = **feruēo** “**BURBURIKA-TU, EGOS-I**” ; **BURRETA** (BN) “erakitzen ari den mahatskina”, “*mosto : moult*”; **BURKI** “*abedul : bouleau*”; **BURZUNTZ** “*alamo, temblón : tremble*”. **ZUHAMU** horien orriak, berde argiak, haize firfirak itzulikarazten ditu hur burburikaren antzarat.

ERKAKETA : Euskal /***BUR**^R-/ erroaren eretzean ⇔ “i.-e.”-ar “erro” /***pūr-**/(Chantraine), /***peə₂-w-r-**/ → /***peə₂ur-**/(Benvéniste) → helleera **πῦρ** (pūr) “**SU**” eta ere “**GAR**^R”, **πυρά** (purá) “esparru **SU-tokia**”, **πυρή** (purê) “hilen erretzeko **SU-tokia**” ; armeniera **hur**, goi-germanera zahar **fuir, fiur, feuer**, ipar-germanera zahar **furr** “**SU**”; latinera **formus** “**BERO**” ; hittitera **pahhur**, jabegoazko **pahhuwenaš** eta eusk. **GARRA** “sua” ⇔ sanskritera **ghar-ma** ; helleera **θερόμα** (théromai)^(I. Lm.) “**BERO-tu**”^(I. Lm.), “erre”, **θερμός** (thermos)^(I. Lm.) “**BERO**”^(I. Lm.), sanskritera **murbhura** “lasto su” eta

“eluzkiaren zaldi baten izena”, *gharmá* “GAR-*tsu*, BERO-*a*, BERO-*tasuna*”. Iturri berodun Auernia-ko (h)ureztegi hiri izena : *LA BOURBOULE*.

Burdin-en ustezko senidetzak : ingelera-zahar *bras*, *brces* ^(II. Lm.) “brontze”, akkadiera *parzillu* ^(I. Lm.), pheniziera *barzel* ^(I. Lm.) “burdin”.

- **BURHASO, GURASO** : Tovar-Agud-en aipu dira ikerlari parrasta baten balizkoetaz : Mitxelena, Gavel, Corominas, Arana-Goiri, Bähr, Campion, Bouda, Chaho ... deus ere argitu gabe. Arana-Goiri-k idekitzen du **GURASO** bi zatitan : *AGURE* “zahar” + *ATSO* “andre zahar” ... Mitxelena-k /-SO/ atzhitzkitzat dauka, senidetzaren salatari ...

EGITURA : Gure ustez osatuzko era : /*BUR-/ “haur, ^{h/k}ume” [⇔ “i.-e.”-ar “erro” /**g^urebh-*/ “hozi, ^{h/k}ume” (Pokorny, 485) + /*JASO/ [⇔ “i.-e.”-ar “erro” /**su-s-*/ “eroan” (Pokorny, 913-14)]; hasierako /*JA-/*IA-/ genukelarik aurregotasuna adierazten duen atzhitzki; denak diona “^{h/k}ume eroan dueana” = “parent : pariente”.

1 /*BUR-/en ondorioak : **BURNO** “hozi, ernalmuin”, **BURNATU** “ozitu” ⇔ sanskritera *bhrūṇa* “hozi, ernalmuin”, lat. *puer*, sanskritera *putrāḥ*, helleera *βρέφος* (bréphos), sanskritera *gárbhaḥ* “haur, ^{h/k}ume”, helleera *βρούω* (brúoo) “gaintitu, ugari izan, puztu”; eusk. **MUTIL / PUTIL, MORROI** ... sanskritera *kumārá* “putiko, mutiko”.

2 **JASO, JASAN** orain “goititu”, bainan bataioko aitatzia-amatziek **JASAN = ERHOAN** <- **ERA-JOAN / ERA-GOAN**.

Asma ditaike **ERAGOAN** -> hitzuzkaileraz (*metatezaz*) ***GEROAN** batek eman ahal ukan duela latinera *gerō*, *gessī*, *gestum*, *gerere* “ereman, erhoan” -> lat. *gerula* = eusk. **ERLE** (<- **EROALE**) “xurgatzailea”; eta lat. *gessī*-k eraz eusk. **JASO, JASAN** balio du, eta “*esan / erranguraz*” gauza bera esan / erran nahi du, nahiz besterik “*izendatzen*” duen gaur-egunko euskeran. Ikus Benvéniste, *Institutions indo-européennes*, 1, 102, bi gauza dira : aldebatetik **ESAN / ERRANGURA** “adikizuna” = “*significado : signification*”, eta bestaldetik erak hartu ukan dezakeen **IZENDATZEA** = “*definición : définition*” garai-bidez, gizarte batean ziragaraia (diakronia) : **JASO**-k “goititu, ^(h)upatu” dio, **JAZON**-ek (B) “gertatu”, bainan **JASAN**-ek bataioko ohikunde, “erhoan”, “*llevar : porter*”, “*tener al niño en la pila bautismal : tenir l'enfant sur les fonts baptismaux*” dio.

JAZON-ek “gertatu” diola, begira **A^(T)GERTU** (latinera *ag-gerō* “ekarri”, “*traer : apporter*”). Ikus **ARTZAINAK HASARRETU ETA GASNAK AGERTU = GASNAK / GAZTAK ARGI-ratu, eraKUTSi : aurKEZtu** = begien aitzinerat **EKARRI**.

A-GER-TU eta **JASO / JAZO** esan / errangura bereko ... ta **ERA** beretik balira ?

Latinera gerō, A. Meillet, 274 : « Un verbe comme *gerō* n'a guère de chance d'être emprunté ; mais on ne trouve dans les autres langues i.-e. rien qui ressemble au /**ges-*/ de lat. *gerō, gestus* » <- eusk. /*-**KEZ**/ *aur-KEZ-tu*-koa ?

Bainan lehenik bada helleera *οἶσω* (oísō), etorrera era (*futur : futuro*) “eroanen dut, ekarriko dut”. Chantraine, 788 : « pas d'étymologie ». Hell. *οἶσω* (oísō)-k guri **JASO** gogoerazten dauku eraz eta adikizunez ... eta izendatzez ere hein batean “etorrera”, “*futuro : futur*” denez ?? Huna lauka : helleera *οἶστος* (oístos) “halabeharra, zori”, “*destino : destinée*”, *ἔϊμι* (ēimi) “**JOAN**” hitzetik letorkeena (Brugman, IF 37, 1916-17) « Le sens du mot grec s'expliquerait-il par la *marche* de l'homme vers le terme de son destin ? » Chantraine.

Beste lauka : helleera **οἴχομαι** (oíkhomai) “joan, urrundu, itzali” = JOAKI NAIZ ?! Ikus gæilera zahar **ōeth**, gotiera **aiþs**, alemanera **Eid**, ingelera **oath** “ZIN”, “juramento : serment”. Benvéniste, *Institutions indo-européennes*, 2, 16 : « Cette forme est littéralement un substantif verbal de la racine “aller” ». Beraz **ōeth**, **aiþs**, **Eid**, **oath** = “JOAITE”, ikus lat. *Ire in sacramentum* = “ZIN EGITERA JOAN”.

Etixerat itzuliz : ER^(H)OAN <- ERA-JO^(H)AN / JO^(H)AN-ERA-Z eta ere asma dezakegu ER^(H)OAN bezala **GEROAN* izan zitaikela, bainan GERO “etorrera”, “futuro : futur” adigai berriarekin ez nahasteko euskerak galdu lukeena ?

Aldiz, hitzkuntz italiakoerek **gerō**, **gessī**, **gestum** “eroan” gorde luketena. Latinera **gessī** (beste bukatu (perfektu) bezala: **fecī**, **coxī**...) gertizan (aorista) eratik. Era horietan aditz-laguntzaile **IZAN** bada (gertizan ziztukariduna). Gertizanezko litaizke **JASO**, **JASAN** /***JAZAN** <- /JA/ <- /GAN/ <- GOAN + **IZAN**, beraz **JASA**^(N) -> **gessī** = EROAN / GOAN -> /***GA**-/ + /***I**S^(AN). Azken /-I/-k iragana balio du.

- OHAR (1)

A Meillet-ek (*Linguistique historique*, 5. orr.) idatzi zuen: « *leur système grammatical n'offre de concordances précises avec aucun autre idiome* : Heien elaraudi zutikindeak ez du beste inolako hizkuntzarekin kidetasunik ».

Hortan, gure unibertsitari “*linguista espertek*” jarraikitzen dute, besterik gabe : « *None of the aforementioned Indo-European features exists in basque language*¹⁸ : Aipatutako Indo-European ezaugarrietarik bat ere ez dago euskal hizkuntzan » ...

Alderantziz, elaraudi fozildu baten aztarnetarik dugu “gertizanezikoa” (aorista), helleeran, sanskriteran, armenieran bezala euskeran. Aditz bihurketa berezi bat, garaiez erak iragana azaltzen du, bainan adikizunak aditzaren adigaia (ideia) hutsa dio. Euskerak sala dezake jokoa : “EGON izana” (eraz iragana, gertatua) -> EGOITZ ; “EMAN izana” -> EMAITZ ; **IZAN**-ek aztarna /Z/ bakarrik, gertizan (aorista) ziztukariduna deitua (/s/, /z/ duna). Adibidez helleera **ἔχρισσα**^(II. Lm.) (ékhrisa) “GANTZUTU izana” = eusk. I-GUR-TZ-I^(I. Lm.) (guri-z, koipe-z, olio-z igurtzen baitziren gorputzak). Ikus aditzjario bukatua **Χριστός** (khristós) “Kristo”, **χρῖω** (khrioo)-tik “torratu, igurtzi”. Helleera **ἔξυσα** (exusa) “TZARRASTATU, *KZARRASTATI izana”, **ξύω** (xúoo)-tik “karrakatu, zauritu, larrutu” = eusk. E-TSUS-I, E-KSU-S-I “itsusi, zatar”, “ITSUSTU” atzaparkaldiz, aztaparkaldiz ?

Latinera **gessī** bukatua, iduriz era gertizan (aorista) batetik litaike (latinera ohikerazkoak (klasikoak) ez daukalarik gertizanik) : jatorri hori eusk. **JASAN**, **JASO** adikizunez “eroan”, “llevar : porter”, izendatzez “goititu”, “levantar : lever”, izan ahal ote litaike ?

Hasteko, eusk. **AUR-KEZ-tu**-ren /*-KEZ/, eta ***A**^(T)**GER-tu**-ren /*-GER/, latinera **gerō**, **gestus**-en *jatorriak* daitaizke, edo *burrasoak* (Mediterranean milaka toki izen euskera antzeko bada).

Erromatar Seneka-k, Kortzika ugarterat atzerriraturik, idazten dio bere ama Heluia-ri soleipengarrian : « *Transierunt deinde Ligures in eam, transierunt et Hispani, quod ex similitudine ritus apparet; eadem enim tegmenta capitum idemque genus calciamenti quod*

¹⁸ J. Gorrotxategi & J.-A. Lakarra, *Why Basque cannot be, Unfortunately, an Indo-European language*, *The Journal of Indo-European Studies*, Volume 1, Number 1 & 2, Spring/Summer 2013, orr. 206

Cantabris est, et uerba quædam; nam totus sermo conuersatio Græccorum Ligurumque a patrio desciiuit: Gero Ligurtarrak sartu ziren eta berantago Hispantarrak, hori Kantabroen erabilera, ile-apainketa, hoinetako eta hizkuntzako hitz batzuen berdintasunek salatzen dutena; jatorrizko hizkuntzak galdu duelarik bere bereiztasuna Helladatarrekiko eta Ligurtarrekiko harremanen kari. »¹⁹

Ikus XX. mendeko kortsikeraz: *‘djakuru* “txakur” eta *‘ujakuru* “txakurra”²⁰.

● OHAR (2)

AGER, *A^(T)-GER -ESAN / ERRANGURAZ ^(hun)AT-GEROAN”.
-IZENDATZEZ (gaur-egun) “erakutsi, argiratu, plazaratu”.

Hitzaren eraikuntza, iraganeko elaraudi itzali baten aztarna genuke: noizbaiteko aurhitzkitzea (helleera-latinerak beti daukatena) orai atzhizkitzen dugu: *AT-GIN → AGINTU, AGINTE, AGINDU = latinera *adueniō* (*uen = *GIN), BAT-ERAT-TZI “IX” → BEDERATZI = orai *TZI-RAT BAT genuke, latinerazko (IX) adigaiduriak (ideogramak) erakusten duen bezala.

BEHER^(en) <- BE-HER -ESAN / ERRANGURAZ: /*BE/.“behe” + /*HER/ “lur” = orai *HER-BE.
-IZENDATZEZ: “azpian” = lat. *in-FER-us* “lurpekoa”.

Meillet-ek, 317: (-fer-) ez idekirik nahiz eta bazauzkan argibideak (euskeraz bestalde), sanskritera *ád-harad* (*BE-harad “lur”), *ad-hamáḥ* (= *ad-humus* “lur”) = “azpian” izendatzez.

-ad- = HATZ, *pēs, πούς*, BE / PE = “pie: pied” esan / erranguraz, eta “bajo, debajo: bas, dessous” izendatzez, gotera *undar*, onbreraz *hondra* “azpian”.

-un-, *hon-d* = eusk. /*OIN/, /*HUIN/ “pie: pied” + /*D/ dointutzkoa + /*ERA/ “lur”, ikus eusk. HERRI, HER-HAUTS, HERRESTA ... helleera *éṛā* (érā) “lur”, kernera *erw* “alor, arlo”, gæilera *ert*, germanera *erda* “lur”, etabar.

HOBE^(r) <- HOB-HER -ESAN / ERRANGURAZ: “gain-lur”, orai “lurgain” → *HER-HOB genuke “lur gain(en)”
-IZENDATZEZ: “ON-EN” → hell. *ὑπερ* (^{F/h}úper), lat. *super*.

Meillet-ek, or. 660, iduriz ez azterturik zilimala asko erabilirik ere: « l’opposition de sens entre *sub*[pe(an)] et *super*[goi(an)] de date i.-e. »

- Iduriz *sub*, *subs*-en jatorria ez da ezagutua eta nahasketa hortik dator, uste dugu, eusk. osatuzko AZPI izan daitekela, hitzuzkailera (metateza) eta ostitzmurrizketa (apokopa) batekin → latinera *abs* “nondik irtez” eta helleera *ἄψ* (áps) “ATZ-E-rat” eta halaber, beraz latinera *sub*, *subs*-en jatorria. Kriolo-era ez da Karibetan edo Cabo-Verde-n hasi!
- Latinera *super* eta helleera *ὑπερ* (^{F/h}úper) eren jatorria ez da ere azterturik: HOB-^(H)ER “lur-gain” (ikus UPATU “goititu, altxatu”) izan ditzake jatorria. Meillet, 668: « *superus* “au-dessus” oppose à *inferus*; de là [*dī*] *Superī* “les dieux d’en haut”, par opposition à [*dī*] *Inferī* ». Alta eskupean zeuzken Meillet-ek sanskritera *upamáḥ, amah* (*humus* “lur”) argigarri, abestera *upamō*, ingelera zahar *ufemest*, latinera *summus* (< *sup-humus) “gorenena”. Meillet, 680: « Cet emploi d’un *même radical* [!] avec des valeurs diverses n’est pas chose unique: le slav. *na* signifie “sur”, tandis que le groupe *ni- (dans v. slav. *nicí*; cf. lat. *nīdus*) indique le mouvement de haute n bas; skr. *ádhi* signifie “sur” et *adháḥ* “sous”;

¹⁹ Lucius Annæus Seneca, *Ad Heluiam matrem consolatione*, 8.

²⁰ Dictionnaire de linguistique, “initiale de mot”, Larousse, 2000, 249. orr.

seulement, ici, à la différence de ce qui a lieu dans *super*, etc., la forme pourvue du suffixe marquant opposition sert à indiquer “sous”: avest. *adairi*, got. *undar* » ??

Beraz Meillet-en arabera abestera *-air(i)* eta gotera *-er* “atzhitzki” dira, aldiz, gure ustez “lurra” delarik, berdin ere sanskritera **-hi* eta **-háh*, hots, zilimala, hitzkuntzan baino segurago hitzkuntzalarien begian dagoke. Arazo */*HER-* izena elaraudituta (*gramatikalizatu*) → atzizki.

EZKER <- ***ATZ-HER** **-ESAN / ERRANGURAZ** : */*HER/* → */*KER/*. “lur” → **HERRI, HERHAUTS**, orai “lur-atze / oste” = “lur-gibel-en”
-IZENDATZEZ : “**ESKU-EZKER, EZKER-ALDE**”.

Goiztirian eluzki ateratzeari begiratzean, eguzkiaren gauazko egon gunea, ohi-ustetan esku ezker alde zen : ikus helleera *ἔνωθε(v)* [énerthe(n)] “azpian, behean” (parrez dagoelarik *ὑπερθε* (^{F/h}úper-the) “goian, gainean”, gotera *ufar* = eraz “**HOB-HER**” ...) *ἔνωθε(v)* [énerthe(n)] hitzak, iduriz, zer-ikusterik baluke *ἔνεροι* (éneroi) “hilak” <- *οἱ-εν-ἔρα* (^{F/h}oi-en-érai) = “lur” (*ἔρα*) “-pean” (*εν*) “direnak” (*οἱ*) → onbrera *nerthu* “ezkerrean”, oskera *nertra*-k “ezkerretik” = ipar-germanera zahar *nodr* “iparra”, armeniera *nerk'-in* “beheren”, sanskritera *naraka* “*inferus*”, “lur-pean” ... Jarraik laiteke eraikuntza zaharrekin : **IPHAR-** (<- ***UP-HAR**), **HONDAR, APHAR** (?), eleki (*morfema*) mugalaria, oraiko osatuzko hitzetan izen mugalaria mugatuaren aurrean jartzen dugun bezala (*ETXA*-gerezi, *MUUN*-d-aitz, *URKI*ola ...), noizbait orai aurhitzki dauzkagun zatikiak (partikuluak) oraino hitztegiko hitz bezala sundatuak ziren elaraudiaren aztertzean ; erakusten baita ikute “*i.-e.*”-ar hitzkuntzen eraikere du eta adizkaiera (logika) berdinak bazirela gaurko euskera eman duen hitzkuntzan ere.

BEHER, EZKER, HOBEB- erek ahalitzen daukute Meillet edo Chantraine-ek zilimalakaturik utzi *sub, super, ὑπερ* (^{F/h}úper)-en argitaratzea. Euskeraren ikertzea, hitzkuntzalaritza osoaren argibide jabegarri nagusi agertzen zaugu.

Hitzkuntzalari ospetsu hauek hiztegitik elaraudituzte aribidea (*prozesua*) ez dute beti ezagutu, bedaren hitz batzuetan : euskera-k lagunt zitzazkeen, landu balute ...

3. HITZ-ERROAREN ARAZOA

“*Hitza*” zer da? “*El^hea*” zer? “*Hitzkia*”, “*el^hekia*”... zer?

“Esan / errangura”, “izendatze”, hitz bakar-beraren ahalak; berarenak bainan *ber-ez-tu* beharrekoak, hitzkuntzalaritzako gai hau “ERRO-a”, adigarritzeko.

2.1 “HITZ SENIDE BATEKO SENIDE GUZTIEN GAI BAKUNA” deit ditaike **ERRO-a**

Zati ezina, eta senide horien ororen “*unkhu*”-an ager da. Zehazteko: giza-hizkuntza, hantzez, OIHU batzueratik abiatu litaike (haize, hedoi, su, ibai, abere eta ihizien “orroa”, “marraka”, “ziztua”, “garrasia”, edo bestelako doinu ta zein bezala): “HUR!”, “JAKI!”, “SU!”, “OTSO!”... zimino senidetzako batzuek ehun edo berrehun xaringaz goiti derabilkite, omen, elgarren aditzeko. “OIHU” horiek, gehienak, ihakerak (onomatopeak), edo zerbait holatsuko, irrintzi edo marrumak izanez: euskeraren bidez indo-europear balizko hitztegia aztertuz, Ferdinand de Saussure-en hitzkuntzalaritzako ziogabeko aieru (*L'arbitraire du signe linguistique*) araudiaren deuseszteko ahalbidea begibixtakoa da.

Doinu-ikur (*phono-symbolisme*) otsez hasi izan litaike giza-mintzaira, euskeraren bidetik joz ikerkuntza.

Milurteen eraginez, “OIHU” horiek ulgaldurik ere nahikoa (*makak-ek* bezala) ezin da asma mugagabetasunik: beste jokorik behar zen adigarritzaren aurreratzeko: “*BIHURKETA*”. Arauketa, “oihu” bati esan / erranerazteko zenbateko den, handi, txiki, hurbil, urrun, nondik, norat, nola, zertarako... Beraz hizki batzu, “oihu” mota orori datxikola ahal direnak. Aurrerapen itzela! Amai gabe zabalduz jokatu dena: elegitura, joskidetza, eresia... elaraudia.

Gutaradino heldu izan zaukun hitzkuntzan, hori guzia eginik da. Gure erronka da nola elki delako “oihu”-a edo hitzaren “ERRO”-a deitzen dena.

Beti esan / errangura berdina derabilana hitz senidetzako haurride guztietan. Hortarako hitza biluz behar da aurhitzki, atzizki, barrhitzki eta isats mota guztietarik; bai eta agitzlaguntzaile mozorrotuetarik ere: **GE-ZUR**, **HAI-D-UR**, **PITZ**, **ZUHUR**... ideki behar dira. Zer dute **ERRO**? Zer dira garaitiko hitzki edo hitzak? Otskide ta ahotskiak aldatzen ote dira “oihu”-aren arpegi batetik besterat, hitzkuntza Berean mintzaki batetik besterat? Zer arauetan?

ER^hAUSI / EHAUSI, OIHU-tik ote? Ikus helleera αὐω (aúō) «oihu», “cri: grito” → ἤϋσε (ēūse), beraz /*IZ-/ aditz-laguntzaile-dun? ⇔ eusk. *EHAUS-i?

2.2 EUSKAL-IKERLEEK GEHIENETAN HITZA OSOKI BILUZI GABE *edo / eta* BER-ERAIKI GABE ITZULINGURUKA-ERAZTEN DUTE, GORROTXATEGI-LAKARRA BARNE.

Maiz bakuna edo osatuzkoa den ohartu gabe. Ez dira lehenak: Pierre Chantraine²¹ batek **κάλamos** (kálamos) “seska, ihia” ebakitzen du /**καλα-**/ (kala-), eta itsu dago, gure ustez behar da ikusi /**καλ-**/ (kal-) “gari / gal” + /**αμος**/ (amos) “hamu” → latinera *culmus*, germanera *Halm* “lasto” = **GAL-HAMU**.

Halaber Antoine Meillet-ek (64. orr.) *baculum* “makila” → *bacillum* «livre un radical /*bak-/ [...] qui se retrouve, avec /k/ géminé, dans irl. *back* “baton recourbé” [...] avec suffixe de nom d’instrument.» Zuzenez delarik, gure ustez, **MA-KUL / MA-KUR** ← **HAMU-KUR** = “hamu, hagatxo konkortua”. **MAKUILLU**-k salatzen dauku beste amarrubide bat hitzorkidunentzat: aurritzmurritzeta (*aferez*: hasierako el^heki galketa).

Chantraine-ek (or. 279) **δρᾶπέτης** (drāpētēs) “iheslari”, “jopu iheslari”, **διδράσκω** (didráskō) “ihes” aditza lantzean, **δρᾶπ-** (drāp-) ebakitzen du «l’origine du theme **δρᾶπ-** est inexplicquée», eta bada sanskritera *drāpayati* “lasterkaerazi”, *dramati* eta helleera **δραμεῖν** (drameîn) “lasterka-tu”. Chantraine-ek jakin izan balu euskera **TARRA-PATA** “lasterera, presakara”, hola

²¹ Ohikerazko helleeraren hitzorkidun nagusia

ebakiko zuen /*TARRA-/ “zarrastu” + /*PAT-a/ “anka, zangoa”, denak diolarik “zangoz erauzi, ezkapu”.

2.3 IKUSBIDE HETSGARRI ATHEKAK *edo* LANGAK, OHARTU BEHARREZKOAK

- **AURRITZMURRIZKETAK** (*aferezak*). Hitz-hasierako el^(h)ekia gal, adibidez :
 - Hasierako /*^(H)UR-//*^(H)UL-/ [↔ “i.-e.”-ar /**wed*-/, /**wep*-/, /**wer*-/ → helleera **ῥδρω** (^F/_húdrō) hitzuzkaileratik (*metatezatik*) **ἄθῦρ** (athúr), sanskritera *udrah*, onbrera *utur*] gal : **LIZUN**, **LISKA** → lat. *lauare*, helleera **λούω** (louō), lat. *limus* = **LOKATZ**; latinera *libare* eta helleera **λείβω** (leíbō) “txortaka isuri” → **λίψ** (lips) = eusk. **LIPITZ** “txorta”; **LINGAR** / **NINGAR** → latinera *lacrima*, helleera **δάκρυμα** (dákryma); **σπενδεω** (spendeō) “lipizka isuri jainkoen ospatzeko” ↔ eusk. **EZPONDA** (<- /**IS*-/*^(H)UR/*^(H)UL-/ + /***HONDA**/ “amildegi, leizezulo” = /*^(H)UR-**JAUZKI**”;
 - Hasierako /***AIZ**-/ [↔ “i.-e.”-ar /**ak*-/(/**ok*-/) helleera] gal : helleera **σπέος** (spéos) “aizpe”;
 - Hasierako /***AUR**-/ gal : latinera *rex* [<- /**rek*-s-/(/ *s* / ekintiko (*ergatiboko*) isatsa)] <- eusk. **AURREKO**;
 - Hasierako /***KAR**^R-/ → /***HAZ**-/ gal : eusk. **EZKABI** [<- **HAZKA-BI** = “hazka-tu beharrezkoa”] orai “ardien gorputzeko legena”, bainan jendeen gorputzeko “hazteria” → latinera *scabere* “hazkatu” eta helleera **σκαπτειν** (skaptein) “karrakatu, zilatu / zulatu”;
 - **TXAKUR** <- **ETXEko HOR**; **JAVIER** <- **TXABER** <- **ETXABEHER** ...
 - **ELUZKI** (**IRUZKI**) → helleera **λευκος** (leukos) “zuri”, latinera /**lūc*-/**lŭc*-/ <- “i.-e.”-ar /**leuk*-/ (Meillet) eta /**leuq*-/**louq*-/ (Chantraine), ohartu ez direnak “erro” horen barnean / barruan badela gargaikari / *c* / *k* / *q* /, salatzen duena “i.-e.”-ar /**ok*^w-/ → /**ak*^w-*o*-/“(b)egi” aurkitzen dena eusk. /***EK**⁽¹⁾/ eran, eta diona “(b)egi” eta “eluzki, eguzki, iruzki”. /***ELUZ**-/ en aurkitzen dugulatik erro-unxhu /***EL**-/ ↔ “i.-e.”-ar /**w*^e/*l*-/ “itzul(ikatu), biraketa” + /***U**/ doinutziko ahotski lematzaile eraren barruan lotura egiten duena + /***Z**/ artekari atzhizki; egoerazko-iraunera (inkoaktiboa) ikurtzen duena : “irabiratzten dena”;
- **JATORRI-EZ-KO ELOTSKI** (*epenteza*). Jatorriz ez den elotski bat artekatu, adibidez : **etxe-R-at**, **etxe-T-ik**, etabar.
- **HITZUZKAILERA** (*matateza*). Hitzaren hizki baten lekuz aldatzea, adibidez : latinera *cauerna* <- eusk. **KARBE-R-ENA**; oraiko araudiz /***KAR**^R-**BE** “harpe” edo /***HER**-**BE** “lurpe”. Noizpait **BEHER** → latinera (*in*)**FER-us** (**FER** <- **HER**); **ERAGOAN** → latinera *gerō*, *gessī*, *gestum*, *gerere*, Meillet-ek itsu utzia = “**ERROAN**”, **GOANERA-Z** ...
- **BARHITZKI**. Maiz / **n** / hitz barnean / barruan, adibidez : **huki** eta **hu-N-ki** <- /***UK**-/, /***HUK**-/ “eskua” → latinera *pungō* eta *punxī* “**ZIZTATU**”, *pugnus* “**UKABIL**”, helleera **πύξ**, **πυγμή** (púx, pugmḗ) eta eusk. **BOST**-ekoa, goi germanera zahar *fust* ... eta **BORTZ** era zaharra, osatuzkoa delarik : /***BOR**-/ “**2**” edo “**ERdi**” + /***TZ**⁽ⁱ⁾ “**10**”, ikus **bedera-T-ZI**, **zor-T-ZI** ...
- **BARRU-TINKAKETA** (*haplogia*). Hitz doinu aldaketa ber hitzetorkinezko elotskia tinkatuz; hitzki bat edo gehiago “*jan*” edo galdu hitzaren barruan / barnean, adibidez :

- KOKOR-I-KA “kukubilko” → helleera **κόπρος** (kopros) “sabel huskin, kaka” edo *ZAKA ⇔ sanskritera **śákr̥t** → **sákn-ah** ⇔ eusk. ZIKIN (/n/ jabegoazko isatsa), lituanera **šitki** “cacāre”. **Cauerna**, **sákn-ah**, **rájnah** “bakanderea, erregina” jabegoazko /e/ gal.
 - ARBASO dator ^(H)AUR-BURRASO-tik <- /*BUR-/ « haur /^h/_kume » [ikus eusk. BURNATU « ozitu, ernalmuindu », eusk. BURNO, sanskritera **bhrūna** « hozi, ernalmuin », « ernai piru », « haur », helleera **βρύω** (brúō) « ugari-jalgi, gaintitu, hantu », **ἐμβρουον** (émbruon) « jaio berri »] + /*JASO/ « erdi, eroan » ;
 - UHOLDE → helleera **πλώω** (plōō) “igeri izan, itsasibili”, **πλέω** (plēō) eta sanskritera **pluta** “urgaindu”, goi germanera zahar **frouwen** ... Denetan dago /*^(H)UR-//*^(H)UL/-en aztarna eta barrizkuzkailera (*metateza*) /-L-OLD/ → PLOO, **πλῦνω** (plūnō), **πίμπλημι** (pímplēmi) “bete” ⇔ eusk. LILI-rika “bete-bete” (Azk.- Lh.-ek ez dute emaiten) = latinera **pleō**, **plēre** “bete”, gotera **fulls**, armeniera **li** “beterik”; helleera **πληθωρέω** (plēthōréō) “beterik dena” → **πληθωρικός** (plēthōrikos) = “BETHERIK” (!), hunek erakusten baitu ezditugula “ERRO”-ak bakarrik berdinak ;
 - KAR^R-ANKA → TXAR^R-ANGA → ZAUNKA (lat. **canēs**) → ZINKA → latinera **canō**, gotera **ziggwan**, goi germaera zahar **zingan**, germanera **zingen** ...
- AURHIZKI : Entzuten eta erakasten da euskeran hitzen jatorrera atzhitzkizko bakarrik « *exclusivement suffixale* » dela, bederen iparraldean. Holako ustekeriak salatzen du ezagutzaz eza guharen hitzkuntzari buruz, bai eta inguruko hitzkuntzekilako ikusminik eza, guhaunaren argitzeko ...
- ERA- : aurrhitzkia eta ere atzhitzkitan jokatzeko dena : ERA-joan → ER-hoan, ERA-goan / goan-ERA-zi → latinera **gerō**, **gessī**, **gestum**, **gerere** “erhoan” ; ERA-kutsi, IRA-doki, IRA-garri, ERA-hil, ERA-bil ...;
 - AUR-/AR- : (ERA-ren etxe beretikoa), AUR-keztu = aitzinerat erhoan, AUR-diki, AUR^R-erabide, AUR^R-erantz, AUR^R-ogi ...;
 - HUR-/UR- : (ERA-ren eta AUR-en etxetik), HUR-bil, HUR-ko, HUR^R-ats ...;
 - ZA- : ZA-bal, ZA-patu ...;
 - IA-/ JA- : aurregotasuna adierazten duen aurrhitzki : IA-z / JA-z “joan den urtea”, JA-da, JA-danik “orai, oraidanik” ;
 - PUR-/BUR- : (AUR-, ERA-, HUR-en etxetik) → izentza BUR-u (/U/ ahotski lemazale) → osatuzko era BUR-u-z-agi “AGIN-tari” = sanskritera **puro-gava**, hittitera **piru-ga**, helleera **πρόσ-αγειν** (pros-agein) “aurretik joan” ...;
 - PAR-/BAR-/BER- : (ahotskidatu AUR-), PAPAR (*PAR-PAR) PAPARO, PAR-kari, PAR-apardi, PAR^R-eka-tu, BAR-din / BER-din.
PARRA hitzak bere esan / erraguretan BERDIN-TASUN adigaia derabil → latinera **par**, **paris** “bikoiti, kideko”, frantzeraz **partager**, gaztelera **partir** “ZATITU, BANANDU” ; PARRA-GAINDITU “bere zuzenetik gehiegikeriaz jokatu”, etabar ...
- Ikus latinera-helleera **per-**, **por-/pro-**, **para / praē**, **pri /-prin**, **primus**, **princeps** ... **procedere** “BURUTZE / AURRERATZE” ; latinera **prex** “othoitz” <- **poscere** “ESKATU” <- Meillet, or. 525 : « réclamation faite (ou victime réclamée) par un dieu à propos d'une omission ou d'une négligence », ikus **postularia fulgura**. Gure ustez /*pos-/ = /*PARA/, zeren

baden tinkatuzko *prex* → <- *postulare* / *poscere*; *prex* litaike **PAR*^R-*ESKA*- bezalako era baten barru-tinkaketa (*haplologia*).

- **OSTITZ-MURRIZKETA** (*apokopa*). Hitzmuturreko el^(h)ekia gal : **URDE-ANDA, OILO-ARR** → **URD'ANDA, OIL'ARRA**.
- **AHOTSKI eta OTSKIDE ALDIZKAK** : Adigai berdin edo berdintsuzko hitz senidetzan *ahotskien* aldizketa larriak badira : **GAR-A** oraiko “**BURU, TUTURRU**” → *gArai, gEreño, gIri, gOra, gUri* ... edo **LAGA-tu** → **LEGU (MAI-LEGU)** ...
OTSKIDE*en* aldizketaz, zer esan / erranik ez ! Ezpainkari-zintzurkarien trukaketak, hitz berean, hitzkuntz batetik besterat ; aitzineko-atzeko hetskarien aldizkaketa ...
 - latinera *equus*, helleera **ἵππος** (^{F/h}íppos) <- “*i.-e.*”-ar /**ekwo*-²²;
 - eusk. **EHAIN** / **EHUN** → latinera *-fendō, -fēsum, -fendere* “**JO / EHO**” ;
 - eusk. **EGIN** (<- /**EK*⁽¹⁾-/ “^(b)egi”) → sanskritera *cinóti* “metatu, begi-bixtaratu”, eslabera zahar *činiti* “ordenan jarri”, helleera **ποιέω, ποιέιν** (poiéoo, poieín) <- “*i.-e.*”-ar /**k^wei*-/“**EGIN**”, latinera *faciō, fēcī, factum* <- unkhu *fac-* (Meillet, 211, ideki gabea), liokena “aldarean ipiñi”, beraz “begi-bixtandu”, zuzenkirobatza (*erligio*) hitz. **EGIN**-en lehen adikizuna litaike **ERAKUTSI, BEGIEN AITZINEAN JARRI**, hortik latinera *faciēs* = **AITZ-I** (**EKZI* “begitan”). **EGI-A**-ren senidetza

2.4 Émile BENVÉNISTE : ERROAREN USTEGOA (*teoria*)

Nahasbide amarruti parrasta bat ikusi dugu euskera-erdera erkaketa zailtzen dutenak, baina gure ustez, denetarik amarrutiena hitzerroaren arpegi iheslaria da : **ERRO** berak gutienez bi arpegi erakuts dezazke mintzaki berean hitz beraren bihurketan (flekzioanean), bai eta ber senidetzako bi mintzaki-mintzaitretan : eusk. **GARA-TU** ⇔ latinera *gradus* “ozka” ; eusk. **GARAI-EN-DI** (→ **GAINDI**) eta latinera *grandis* « l'étymologie de ce mot “*vulgaire*” à vocalisme /*a*/ est inconnue. » Meillet, 291 ; eusk. **GARAU** (<- **GARI**) eta latinera *grānum* “ale, bihi, pikor” ; helleera **ἄχαρις** (ákharis) ⇔ latinera *ingratus, gratia* <- abestera *garō* “ospabesti” (*epopeia*) (ikus **BILI-GARRO** “*turdus musicus*”), sanskritera *gūrtaḥ* “ospatua”, eusk. **KURRUILA** “koroka, hiltzurrunga” ⇔ latinera *grillus* “txirrita” ; eusk. **KURLE** ⇔ latinera *grūs* “kurrilo, lertxun” ; eusk. **TARRAPAT** ⇔ helleera **δρᾶπετης** (drāpetees) ... eusk. **BARREN** ⇔ helleera **φρήν** (phréén), **BARRENETIK, φρήνетиκος** (phréénetikos) !!

Émile Benvéniste, *Origines de la formation des noms indo-européens* (1935), 147. orr. : « Ce qu'on a enseigné jusqu'ici de la nature et des modalités de la racine est, au vrai, un assemblage hétéroclite de notions empiriques, de recettes provisoires, de formes archaïques et récentes, le tout d'une irrégularité et d'une complication qui défient l'ordonnance [...] On serait en peine de justifier et même d'énumérer complètement tous les types de racines qui sont attribués à l'indo-européen. » [...] « Il faut essayer, par de larges comparaisons, de retrouver le système initial sous la forme la plus simple, puis, de voir quels principes en modifient l'économie. C'est ce mécanisme que nous cherchons à définir ici. »

Hortarik abiatuz, euskal hitzen *egitura*-ren aztertzen ariz iraunkorki, behatuki eta tematuki, ohar daitaie gure hitz gehienak *osatuzko-ak*, indo-europear hitzkuntzetan-bezala *aurhitzki, atzhitzki, barhitzki*-dunak genituela, anitz hitzki berdinak ! *aurritzmurrizketa* (afereza),

²² ezpainkari /*k*/ eta zintzurkari /*p*/ otskideak elkar-trukatzen dira : lat. *eQuus* – hell. **ἵππος** (^{F/h}íppos) ; lat. *faCiō*, – hell. **Ποιέω** (poiéō).

hitzuzkailera (metateza), *jatorriz-ez-ko elotski artekatze* (epenteza); ebakitze makolak ikerlarien lanetan ... Jakina, dirdiratzten duen oro ez da urre, badakigu. Bainan, ikus eta sinets.

Berehala esan / erran dezagun euskal hitzkuntzalariak ez direla bakarrik Émile Benvéniste-en ustegoa jauzian iraganik, itsumandoka dabiltzanak; Antoine Meillet jaunak ez zuen onhartzen bere ikasle ukanik zuen Benvéniste-en ustego guztia; ez eta Jean Haudry, *L'indo-européen* (PUF), idatzi zuenak ere (1979). Nik ukan dituztan Bordele-Baionako Unibertsiko erakasletarik ez dut tintik entzun Émile Benvéniste-en aburuaz; bainan bai “*raciness quadrilitères, quinquilitères*” eta holako. Mitxelenak “**BURRASO**”-ren /-SO/ atzhitzki zaukan ...

Benvéniste, 150. orr.: « Il n’y a pas de racine qui soit “*disyllabique*”, car toute racine est susceptible de le devenir [...] Les racines dissyllabiques sont donc des racines pourvues d’un suffixe [...] Nous appelons “**Thème I**” l’état de “*racine pleine*” [*GAR-atu*] et tonique + *suffixe zéro* [atzhitzki gabe] et “**Thème II**” l’état de “*racine zéro*” [*GR-adus*] + *suffixe plein tonique* ».

Hanitz-aski “*i.-e.*”-ar hitz aztertuturik (hogoi bat orrialdetan) **ERRO**-aren arpegiak lerrokatzen ditu:

1. « la racine est *monossyllabique*, trilitère, composée de la voyelle fondamentale /*ě*/ entre deux consonnes différentes »
2. dans ce schéma constant : *consonne* + *voyelle tonique* (*a, e, o*) + *consonne* (C.V.C), les consonnes peuvent être de n’importe quel ordre pourvu qu’elles soient différentes.
3. La racine fournit, avec un suffixe, deux thèmes alternants :
 - I. racine *pleine* [C.V.C.] et *tonique* [= *accentuée*] + suffixe *zéro* [= *pas de voyelle*];
 - II. racine *zéro* [pas de voyelle] + suffixe *plein* [avec voyelle] et *tonique* [avec accent] [donc C.C.]. »

Berehala ohar ditaik *Euskerak* eta *Mykenarak* ERRO *beteak* [*pleines*] *gehienik* dituztela. Beste indo-europear hitzkuntzek aldiz era *tinkatuak* [*réduits*] dituztelarik *gehienik*.

**HOREK ERAKUS DEZAKE MYKENERA ETA EUSKERA
BESTE INDO-EUROPEAR HITZKUNTZAK BAINO ZAHARRAGOAK DIRELA.**

TINKAKETA [*reducción : reduction*] hori agertzen da nola? Zergatik? Eta hoinbeste mintzairetan (*ezik*, edo gutxi bakarrik, *mykenera* eta *euskeran*)? Edeslari (*historialari*) edo haztarna-ikerleek (*arkeologoeak*) erantzun balizko bat ote lukete? Edo gizarte-ikerleek?

Dena den euskerazko **BATREEZ** (BAT-ERE-EZ), **BESATRA** (BESATARA), **BEDRATZI** (BED-ER-AT-ZI), **ZILDRATU** (ZILDERATU) ... Goiztiri aldeko euskalkietan? Nolanahiz uste izan ditaik I. Lema (Thème I) dela aurrenekoen era: ihakerak (onomatopeak) izanen ziren “oihu”-ak, zeren urrunerat adierazteko ots garbiak, edo keinu ikusgarriak (ezagutgarriak) behar dira: Breiztar itsas-gizonek xardinak bost-nazka zenbatzen dituzte, itsas-orroarekin abotsik gabe adierazteko elgarri; oraino ere “**DENA**” adierazteko eskuaz (bostekoa) egiten da edo bi besoak goitituz.

I. LEMA *eta* II. LEMA (euskerak / erderak) ERANTZUNKIDETZA ZOINBAIT

EUSKERAK I. L ^m .	ERDERAK II. L ^m .
<i>az-KAR</i> “indartsu”, “zalu, laster”; <i>GOT-or</i> “indartsu”	helleera κράτος (krátos) “azkar, gotor”
<i>in-DARr</i> “izaikindar”	bediera ινδριγιά “izaikindar”
<i>GARr</i> , <i>GARr-i</i> “egin, ekoitzi”	latina creāre “ekoitzi”
<i>GAL-de</i> “dei, eskaera”	latina classis “gudaritzako deia”
<i>GAR-un</i> “burumuin”	helleera κρανιον (kranion) “garezur”
<i>KURr-inka</i> “urdearen otsena”	latina gruniō “kurrinkatu”
<i>PORr-oska</i> “janari puskaki”	helleera βρωσις (brōōsis) “alikalagai, janari”
<i>za-GUN</i> “jakin, elaire”	helleera γνώστης (gnōōstees) “ezagutzen duena, bermatzaile”
<i>MIG-ul</i> “mihura”	helleera γλοιός (gloiōs) “liska”, latina glūs “lokarri”
<i>GAR-e</i> / <i>JOAR-e</i> “zintzarri”	latina, keltera cloaca “txilintxa”
<i>GAR-i</i> “labore, zitu”, hittitera karas “gari”, sanskritera gara “imilitz landarea”, gāritra “garau”, garāgari “indiako lastakide mota bat”, armeniera gari “garagar”	helleera κρήνη (krīthē) “garagar”, κραστις (krastis), latina grāmen “belardi”
<i>GAR-bi</i> “garden”, “xahu”	latina clarus (uox) “garbi, garden”
<i>GIL-tz</i> “gako, kako”	helleera κλείς (kleís), latina clauus “giltz, iltze”
<i>GOR-de</i> “irentsi” -> “itzalpetu, irauki”	helleera κρυπή (krupṭḗ) “estali, lurpeko”, sanskritera grasati “klikatu, irentsi, itzalpetu”
<i>GOR-din</i> “odoltsu, egosge”	sanskritera kravis , latina crūdus “gordin”
<i>GAR-an</i> , <i>HAR-an</i> “iturri”	helleera κρήνη , κρουνός (krēnē, krounós) “iturri”
<i>u-HOL-de</i> (<i>HUR-OLDE</i>) “uraldi” eta “joritasun”	helleera πλώω (plōō) “igeri izan, itsasibili”, πλέω (plēō) “itsasibili”, πλειων (pleiōn) “nasaitasun”, latina plēre “bete”, plūs “gehiago”
<i>i-KER</i> “aztertu”	latina cribrum “bahe”
<i>KAL-te</i> “hondamen, galera”	latina clādēs “kalte”
<i>KAR^R-anka</i> “hegazti oihu”	sanskritera krandati “karrankatu”, krakara “epherra”, helleera κλαζω (klāzō), latina clango “oihu egin, txilio egin”
<i>KAR^R-u</i> , <i>KARr-oin</i> “horma, izotz”	helleera κρύος (krúos), sanskritera himaśísira “karru, karroin, izotz”, ipar germanera zahar hriōsa “hotzikaratu”
<i>GA^RTz-harri</i> “behatzarri, izarharri”	helleera κρύσταλλος (krústallos) “leihar”
<i>KIZ-karra-tu</i> “txiskortu”	latina cremāre “kizkali, kizkarratu”
<i>KUKUR-usta</i> “gandor”	latina crista “kukurusta”
<i>KUR-le</i> , <i>KURr-ilo</i> “lertxun”	latina grūx “kurle, kurrilo”
<i>KUZ-kur</i> “izurtsu”	latina crispus “kuzkur”
<i>ZAR-aitz</i> (<i>SARATS</i>) <- <i>ZARE-AITZ</i> “zume”	latina salix “zaraitz”
<i>BAR^R-en</i> “sabel, erraietako”	helleera φρήν (phrén) “barne-oihal, barrunbe, gogogune”
<i>PARra-eska-tu</i> “bere zatia eskatu”	latina prex “othoitz, eskaera”
<i>GAR-aiā</i> “denbora, une”	helleera κρόνος (krónos) “garai-higikorra”
<i>ze-GARr-i</i> “ez egarri”	latina sobrius “zegarri, gartxu”

Hiritargoak, biztanlegoak manaturik, idazketa eta zuzenkirobatzen erakatzearekin batean ekarri ote zukeen delako **tinkaketa**, **ERRO**, **UNKHU** eta **AURHITZKI-AITZHITZKI**-tan ere? Mykenera utzi daukutenak hiritar ziren ... Euskera begiratu daukutenak basheritarrak gehienik, idazkurik gabe?

Badirudi aldakuntza horrek izkutu izan lukeela euskeraren ikerlarien begitan euskera-erderak arteko zubia.

Joakin GORROTXATEGI-k eta Joseba A. LAKARRA-k guti aipatzen dute, eta egiten dutelarik, **ERRO**-aren eraikitzenaren oinarritzko garantzia ukatzen dute. Bestalde diote, euskerari buruz, beren irakurkizun batean :

<p>« The morphemes present a structure with an immutable consonantal framework and alternating vowel system; it is the typical ablaut. This is a procedure used by IE languages to differentiate diverse forms of same paradigm, whether nominal or verbal and in word formation [...] None of the aforementioned Indo-European features exists in the Basque language.[...] None of the aforementioned Indo-European features exists in the Basque language. It shows no indication of trace of ablaut. »²³</p>	<p>« Hitz-atalek aldaera gabeko otskide esparru eta ahotski aldizkari zutikindea (<i>sistima</i>) duten egitura erakusten dute; hau da bereiztiko ablaut-a. IE-ar hizkuntzek eredubide bereko era ezberdinen bereizteko erabiltzen duten egitera, izan ditezen izendiko edo aditzezko eta hitzen eraiketan.[...] Aipatutako indoeuropear ezaugarri bat ere ez da euskeran ateratzen. Ez du ablaut arrastorik erakusten. »</p>
---	---

Ablaut, orhoit gaitzen, "ahotski aldizketa gisa berezi bat" dela²⁴ : *ahotskien aldizkatzearen aribideak, esana / errana ere ahotskien mailaketa, ahotskien ozentasunaren mailaketa izendatzen du indoeuroparrear.*

« I.E.-ar unkhu edo hitz-atal bera ager daiteke 3 eretan (ez da [hitz-atal] guztitan gertatzen), bakoitza aldaera batzuekin: **elozka hutsa**, **elozka osoa** eta **elozka luzatua** »

Gure ikuspenez, baieztapen honen aurka egin dezakegu ondoko taulan aurkezten diren zahastasunekin :

GORROTXATEGI / LAKARRA-ren I.-E.-ar ADIBIDEAK	EUSKERAZKO ADIBIDEAK
<p>Elozka hutsa Aditz unkhu /*<i>lik</i>^w-/"utzi, ilertu" [lat. <i>linquō</i>, hell. <i>λείπω</i> (leípō)] Lema hutsa da (ahotskige) (/*<i>i</i>/lema hori ez da erro ahotski bezala ikusia ; ezik /*<i>y</i>/doinudunaren ahotskitzea otskideen tartean)</p>	<p>Elozka hutsa</p> <ul style="list-style-type: none"> • di-LIN-gan "zintzilik" • LAGA "utzi" (Azk. I, 145) • LIKIN cf. "izerdi likinetan" • LIKA "biketsu, lizkatsu" = "isurketa" gogoa • LIPITZ = hell. λιψ (lips) "txorta", λείβω (leibō) "isuri" λείπω (leípō) "utzi", /*<i>lei-b</i>-/ ber errotik litaizke, Chtr. 627, Casabona, orr. 2770.
<p>Elozka osoa</p> <ul style="list-style-type: none"> • ozentasun e : /*<i>leyk</i>^w-/ • ozentasun o : /*<i>loyk</i>^w-/ 	<p>Elozka osoa</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEⁱGU (osatuzko MAI-LEGU-n "jesan") ik. got. leihan "mailegu"
<p>Elozka luzatua</p> <ul style="list-style-type: none"> • ozentasun ē : /*<i>lēyk</i>^w-/? • ozentasun ō : /*<i>lōyk</i>^w-/? 	<p>Elozka luzatua</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEIGU edo hutsa? « ez da [hitz-atal] guztitan gertatzen » Gorrotxategi/Lakarra

²³ J. Gorrotxategi & J.-A. Lakarra, *Why Basque cannot be, Unfortunately, an Indo-European language*, *The Journal of Indo-European Studies*, Volume 1, Number 1 & 2, Spring/Summer 2013, orr. 206

²⁴ Dictionnaire de linguistique, Larousse, 2000

GORROTXATEGI-LAKARRA-k diotelarik “*ablaut*” delako ahotski aldizketarik ez duela euskerak, ez eta *herrestorik ere ... zer behar da asmatu jaun horien gaitasunaz?*

- Gaitasun gabeak direla? Unibertsiteko erakasle? Auzitegi-etako legezko aditu, zalantza gabeko jaunak?
- Gaitasun-dunak direla, euskera eta hizkuntzalaritza jakintzak jabetzen dituztela? Eta ondoko gure taula honetako “*ablaut*”-eak jakinean dituztelarik, *egia ukatzen?*

Jokoak sinesterat eman dezake el^(h)e handiz, eta beren “*administeri*” larderia aurreratuz, irakurle hauk *astotzat* gadukaztela. Egiaren eta ohorearen axola suntsituz.

Aldizkaerak	a	e	i	o	u
GAR-a “buru, gora”	g A ra-i “goian, goran” hell. κάρᾱ “buru”	g E reiño “zaldi arra”	g I ri “behor-kara”	g O ra “garai” hell. κορυφή “gailur”	g U ri ig U rtzi lit. gr(i)εju “esna gaina kendu” hell. aor. ἔχρησα “igurtzia” eta Χριστος
HOIN “hatz”	zuhl A in “landare”	h E in “neurri, hoin” lat. finis	zuh I n “errein ikur”	eskalap O in hell. Καλαποδιον “eskalapoin”	b U ztin gr. πούς “hoin”
ZAR^R-az-tu “karrakatu”	bi-z A R “ebaki beharra” gr. ξυρέω “bizarra ebaki”	tz E rren “lur-lanabes” kern. erw “ildo muga”	z I ri “ezten”	zorr O tz “ebakizale” gr. ξυρον “bizar laban”	z U ri-tu “larrutu” zintz U ^(r) keta “leundu(zurra)” its U si “atzaparkatu” gr. ἔξυσα “larrutu”

Ahotski aldizkaeren dantzak bi hitz-ataletan berez eredu mota nagusitan ager da :

- I. Lema : Otskide Ahotski Otskide (CVC) motako hitz-atal osoek gehiengotasuna daukate euskeraz eta mykeneraz: ik. euskera **GIL-tz** “gakoa”;
- II. Lema : Otskide Otskide-Ahotskide (CC-V) motako hitz-atal murritzuek gehiengotasuna atxikitzen dute beste I.E.-ar hizkuntzetan : ikus helleeraz **ΚΑ-Ε-ις** “giltza, gakoa”.

3. EUSKAL *eta* INDO-EUROPEAR ERKAKETA AHALIN

Ikus André Martinet, *Des steppes aux océans, l'indo-européen et les Indo-européens* (1994). Sakondu gabeko lana, aburu (*tesj*) astun baten gaia badukeena.

● IZEN *eta* ADITZ :

- /*IZ-/ “hats, haize” → IZ^(AN) <- /*IZ-/ + /*-AN/ aurkitzaile atzihtzki, leku-denboran kokatzaile istsa → “bizi”, latinera *spiritus* = **is-pera-tu* = **haize-pera* (hats eroaile, hats dun, bizi) ↔- “i.-e.”-ar /*^es-/ , /*_ɾ-es-/;

- BUHA / UFA “hats, haize” → eusk. /*BE-/*BI-/ ↔ “i.-e.”-ar /**bhū*-/ → *fuam*, *φουομαι* (phuomai) “egin, sorerazi, helduarazi, bilakatu, izaiten”; armeniera *busanim* “bultztzen” (zuhainak); latinera *fiō* “bilakatzen, bihurtzen”. Ikus eusk. BEDI, BEGO, BE-*har*, *garr*-BI, BE-*hor* ...

Ikus latinera *ar-bōs* = eusk. HAR-AITZ (haritz) <- /*^(h)AR-/*MAR-/*GOR-/ “jan, irentsi” [<- POR^R-o / lat. *uorāre* / hell. *ἔβορον* (éboron) ; eusk. GERr-I / skr. *gṛ*, *girati* / hell. *γραω*, **γρασρτήρ*, *γασρτήρ* (graō, *grastēr, gastēr), skr. *jaksiti*] ; /*MAR-/-< MATRAIL, MATEL, MASAIL “baraila” eta *kaka*-MAR-lo + /*AITZ/;

BI-ZI ↔ bi “i.-e.”-ar “erro” osaturizkotarik eraikia /**bhū*-/ eta /*^es-/ , /*_ɾ-es-/ → /**bhes*-/ > PIZTI = latinera *bestiā*, gaztelera *bicho*.

- /*OR-/*AR-/*ER-/ “itzul, bihur” (ikus *ti-r-UR-i* “zirimola”), JEIK, ERNE → AITOR = latinera *fate-or*, *ori-or*, *loqu-or* = “ELHE-KA-ARI” ... *egi-te-AR* = *fac-ēre*, *era-kus-te-AR* = *doc-ēre* ...

● IZEN-*etik* ADITZ-*erat* :

“ERRO” batetik aditz egiteko “i.-e.”-arrak gisa asko zeuzken :

- *atzhitzki* /*-yo-/ , /*-é-/ , /*-ea-/ , /*sko-/ → *gno-scō* “ezagutzen ari” = ^(eza)GUZ-KA ;
- *barhitzki* / *n* / (jator askotakoa ?), latinera *li-n-quō* “lagatzen ari” eta *liquī* “lagatu dut” ↔ eusk. *di-LIN-dan* “zintzilika” <- LAGA edo **LIN* (<- **uLIN*)-GA/-KA, parrez helleera *λειπω* (peipoo) “lagatzen” eta *λειβω* (leiboo) “isurtzen” → *λίψ* (lips) = LIPITZ “txorta”; eusk. MAI-LE⁽ⁱ⁾GU eta gotera *leihwan*, goi germanera zahar *lihan* “mailegatu”;
 - helleera *δείκ-v-u-μι* (deík-n-u-mi) “erakusten” = “^(b)EGI-t-AN *jarr*”;
 - helleera *λαν-θ-άν-ω* (lan-th-án-oo) “izkukurik nago” <- **lo-aⁿ/t-an nago* ?
 - helleera *δύ-v-a-μαι* (dú-n-a-mai) “ahaldun izan” <- **duha* (= AHAL ?)-*n naiz* ?
 - eusk. ADIN-E-AN (AIUI-E-AN ?) = latinera *æuum*, helleera *αἰών* (aión), “i.-e.”-ar /*^áyu / , /**ieu*-/ , /*yu-/ “bizindar” eratik : ikus IR-AUEN “iraun”, latinera *æter* , persera *javēd* “betiereko, amaigabeko”, iranera *yawēt* = “BETI”. Ikus AIUI ! “irrintzin”.

● **ADITZ-*etik* EKINTZ-*etarat*** :

“*UNKU*”-ari / *t* / bat erauntsiz bai euskeraz eta bai indo-europearaz = izen-aditza :

- JAN → *ja-Te*; JO → *joi-Te*; E-HO/E-HAIN → *ehai-Te*; latinera *edēre* “jaten” → *deti* “titi”, “budar” → *dhēt-mena* = *fēmina* “diti / titi emailea”.

● **EGILE IZEN-*etik* BUZTARKIDETZ-*arat*** (aditz-perpausetarat) :
OTSO – *EHO* – *GIZON*, adibidez :

1. Elebihurbide (deklin) isats bat eusk. / *k* / ⇔ “*i.-e.*”-ar / **-es* / → NORK NOR EHO ? *otsoa eho gizona-K* edo *otsoa-K eho gizona* = jasailea biluzik.
2. Egile-izenetako atzhitzi / *-r* / (ARI ?) eraunts “*UNKHU*”-ari → **EHAITARI** → *otso-AREN ehaitari gizona* : **EKINTZA** jasan duena izanen da markatua eta **EGILEA** (ontsalaz) markage. Adibidez, latinera *rex* ← **REK-S** (← **AURREKO-S*), galiera *rix* ← **RIK-S**, etabar“.

Milurteak iraunen du indo-europea hitzkuntzetan izendaria (*nominatiboa*) ekintz (*ergatiboz*) isatsturik : frantzeran XIII. mendeko ele-antzea (literaturan) aztarnak oraino **Roy-S** “errege-*K*”, **George-S** “Gorka-*K*”, **Jacque-S** “Iago-*K*” (Adam de la Halle). Bainan egilearen izenak (ehaitari, dendari, nekazari ... jostun, irabaztun, erostun, ahaldun ...) baliogabetuko du izendari-nominatibo isatstua; isats hori, gainerat beste atzhitzi berri batzuk [urrix-emagokia (feminino) ezaugarri] trabatuz, eta osatuzko hitztegiek ezin ahozkatuzko elgarketak sortuz. Egile-izena izenondo-adjectibo bilakatu da, doinarua (azentua) izanik egile eta ekintzaren alde ezaugarri.

● **ORAINA** :

/ *i* / atzhitzi bat unkhuari erantsiz : *ikus-I*, *ihes-I*, *hauts-I*, *ernar-I*, *eror-I* ... = *hic et nunc* → oraina adierazteko atzhitzi lehenkari bukatuzko aditzgile isatsa. Gertizanezko era oraina diona.

● **BUKATUA** (*perfektua*) :

Sortua zen horrela : **EHAITE** → **EHAITU-A** = **θ** (th), ekintza edo aldartea (**IZA-TU**) burutua zela agertzeko ; / *i* / bat erauntsiz (hemen eta orain / *hic et nunc*) egoeraren salatze (ingurunea - *kontestoa*). Mintzalari elhekariek gehiagokinak sortuko dituzte “*bukatu*” azpimarragarri : errepikatzea, **KOKOR-I-KA** → helleera **κόπρος** (kópros), sanskritera **śákr̥t̥**, **śákn-ah** eta eusk. **ZININ** (!!); **LILIRI-KA** (ez Azk.), helleera **πέπληθα** (pépletha) “bete-beterik”, armeniera **lric** “arras beterik, osotasun” ; **DARDARI**-, **DIRDIRA** / **DISTIRA** → helleera **αστήρ** (astéér).

“*Bukatu*”-ak laster “iragana”-ren adiera hartuko zuen, bainan iragan ekintza edo aldartearen ondorioa “*oraina*” da : “*i.-e.*”-ar / **sok^wé-* /, latinera *sequor* “jarraitzen dut” begiez (**EKI-**), beraz / **sok^wé-* / = “ikus duena” eta “badaki” → hittitera / **sak^wH₂ei-* / → *sakhi*, eta gotera *saih^wan*, ingelera *I saw*, latinera *sciō* “badakit” = **JAKIN** / **XAKIN** = “begietan izanik dena” ← / **I^(A)-/ **J^(A)-* / aurregotasuna adierazten duen aurrizki (ikus **JAZ**, **IAZ** “juanden urtean”, **JA**, **JADANIK** “dagoeneko, ordurako”) + / **E^(I)K^(I)-* / ^(b)egi” + laguntzaile / **EGIN* / “egin” ; **JAKIN** era bukatu bat da oraina diona.*

● **GERTIZANA** (*aorista*) :

Aditz-jokaera (*conjugación*, *conjugaison*) aditz ez berdinak datxikolatuz egiten da; lehena **egile-izenak** “bukatua” eman duena, beste bat **ekintza-izenak** emana, **gertakizun** essan / erranguraduna, azkena **burutzearen** egoera gogoerazten duena : **EMAN IZANA** → gertizana **EMAITZ** ; **EGON IZANA** → gertizana **EGOITZ** ; **IGURT IZANA** → gertizana **IGURTZI** “gantzutu, torratu (guri-

z)”; parrez helleera **ἔχρῖσα** (ékhrisa) “gantzutu izana” → **Χρῖστος** (khrístos) “Kristo”; **TZURI-TU** (*kzur-/*kzar-) → gaur-egunko **ZORROTZ = KARRAKA-TU, TZARRASTA-TU, *KZARA-TU** “larru-tu”, **ZARAGI / ZAHAGI IZANA** → **ITZU^rZI** ⇔ helleera **ἔξυσα** (éxusa) “tzarrastatua”; **BIRA-KA-TU** “itzulikatua” → **E-BIL-I** ⇔ helleera **ἔπλε** (éple) ← **πέλομαι** (pélomai) “higitu, ibili” eta “izan, harat-hunakatu”.

ADIBIDEZ, GERTIZANA (*aorista*):

ERAZ → **IRAGANA**

eta

ESAN / ERRANGURAZ → **ADITZ ADIGAIA** (konzeptua) = **ORAINA**

EUSKERA	HELLEERA
E-BIL-I (I. Lm.)	ἔπλε (éple) ^{II. Lm.} “ebili”
EITZ-I (Erronkari) UTZ-I ← UKO	εἶξα (éixa) ← εἶκω (éikoo) “eitzi / utzi”
I-GURTZ-I ^{I. Lm.} ← GURI	ἔχρῖσα (ékhrisa) ^{II. Lm.} ← χρῖω (khríoo) “igurtzi”
ITSUS-I , ikus osatuzko BI-ZARRA	ἔξυσα (éxusa) ← ξέυω (xéuoo) “larrutu, zarrastatu”, ikus ξυρέω (xuréo) “bizarmoztu”

Beraz helleeran euskeran bezala gertizana aditz-denbora berezi baten seinalea da. Eta helleeran bi era dauzka :

- 1º Gertizan ziztukariduna (aorista sigmatikoa), aditzak barhizki ziztukari bat [σ (s)] badu (*infixe : infijo*).
- 2º Gertizan gotorra (aorista ziztukari gabekoa edo gotorra), helleeran aditz-erroa “tinkaturik” maiz. Euskerak noizbait bi erak izan lituzkeelako haztarnak baditu, hantazaz.

● **AZPIBUZTARAGINTE** (*subjonktiboa*):

Hellerran **ἄν-** (án-) aurjarririk ⇔ euskeran **/-AN/** ostejarririk:

	EUSKERA	HELLEERA
	UNKHU + /U/ “ <i>ukan</i> ” laguntzailea ‘IZan ”-ez lagundua EGIN -en gain + /-AN/ ostejarririk	aditz UNKHU lagundua ποιειν (poiein) “ <i>egin</i> ”-en gain ἄν- (án-) aurjarririk
1	EGIN D ^(U) EZA-T-AN (DEZATAN)	ἄν-ποιήσω (án-poiēsō) “egin dezatan”
2	EGIN D ^(U) EZA-K-AN (DEZAKAN)	ἄν-ποιήσης (án-poiēsēis) “egin dezakan”
3	EGIN D ^(U) EZA-AN (DEZAN)	ἄν-ποιήση (án-poiēsēi) “edin dezan”
4	EGIN D ^(U) EZA-GU-(A)N (DEZAGUN)	ἄν-ποιήσωμεν (án-poiēsōmen) “egin dezagun”
5	EGIN D ^(U) EZA-ZUTE-(A)N (DEZAZUE)	ἄν-ποιήσητε (án-poiēsēte) “egin dezazue”
6	EGIN D ^(U) EZA-TE-(A)N (DEZATEN)	ἄν-ποιήσωσι(ν) [án-poiēsōsi(n)] “egin dezaten”»

Ikus helleera **ἔαν, ην** (ean, ēn)-ionera-attikera ; eta **ἄν, κε, κᾶ** (án, ke kã) azal dezakena euskeraren **/*-KE/** eman duna **lego-KE**.

- **AGINTEA** (*inperatiboa*):
-**Θι** (-thi), -**στε** (-ste) :

EUSKERA	HELLEERA
2. banaka izan HA-di <i>hi</i>	ἴσθι (ísthi) “izan hadi”
2. anitza izan Z-aiZ-te <i>zuek</i>	ἔστε (éste) “izan zaitetze”
3. banaka izan BE-di <i>hura</i>	ἔστω (éstō) “izan bedi”
3. anitza izan BI-te <i>hek</i>	ἔστων (éstōn) “izan bite”

Eusk- /*-DI/ edo helleera -**Θι** (thi) hori ez ote /*ARI/ batetik letorkena ? Aezkoar artzaineri aditu izan diet txzakurrari agintzen « hor egon **hARI!** geldi **hARI!** » Euskerak derabil azpibuztaragintean (subjontiboan) **Nadi-EN**, **Hadi-EN** ⇔ iragan **Min^(D)ADI-EN**, **Hin^(D)ADI-EN**. Bai eta ere aditz laguntzaile batekin **Minte-ZEN**, **Hinte-ZEN**, **Zit^(e)-EZEN**.

- **IZEN-ERESI** (*izen-perpau*) :

Hori izan da lehenik indo-europear-eraren jokaera buztarkidetzetan: egileraren izena eta jasailearen izena, aditzik gabe “*proposición nominal : proposition nominale*” :otso ehaitari (ehole) = elebihurbide isatsik gabe : jasailea (otsoa) izen-izen-laguntzaile (*adjektibo*) egilearen mugatzaile uneko egoinguan, eta ere otso-aren ehaitari. Hortik gaurko euskera egokian **LAGUN-EN ikusTE-rat**; **IKUSTE izen** da **ez aditz mugagekoa** (*infinitiboa*). Gaurko euskera “**batu**” -ak zintzi-puskatzen duen joskidetza.

Bestalde, egunko oraingo hitzkuntza ororen norantza hori da: ahal den guztiz “*expresión : expression*” eta **ez** “*exprimir : exprimer*”, “*aportación : apportation*” ta **ez** “*aportar : apporter*”, “*oposición : opposition*” ez “*oponer(se) : (s’)opposer*” ... buztarkidetzaren sailhesteko.

- **LUZAGIN** (*augment*) :

Garaiazen eraginez /**i**/ horrek hasierako esan /errangura galdu izan luke. Beraz aditz-era garaigabea bilakatu. Hortik iraganaren adierazteko, garai argi bezala, hitzki berri bat -**luzagin** (augment)- /***H_ɛ**-/ → /**ἔ**/ (é) aditz-unphu aurrean jarri → sanskritera **a-bhavam** “bilakatzen nintzen”, **a-bhuvam** “bilaki nintzen” ; eusk. **A-HARDI** “zerrama” = “erdi dena” <- “eroan duena” .

- Euskal aditz anitzek /**e**/, /**i**/, /**a**/ badute : zuzenez : /***EN**-/ (**N’EN-GO-EN**, **N’EN-BIL-EN**), beraz /***EN**-/ = “unean”, ikus **EN-GOITIK** “aurrerantzean”, “*en adelante : dorénavant*” . Helleera-k aurhitzki eta aditz-unphu artean jartzen du, euskerak denaren aurrean : **E-ZA-GUN**, -III. eta -II. milurteetan agertua Sortalde-hurbilean??? Sanskritera, helleera, armeniera, phrygera.

OROREN BURU

Euskera ta beste hitzkuntz indo-europear-erak, guri nabari zaukunez, gai kopuru mugatu batzuetarik sortu eta garatu eta garatzen ari dira amai-gabe :

HURA, LURRA, HAIZEA, ZORRO, BEGI, ZANGO / ANKA / HATZ, JO / EHO, BURU-KARA, HARRI / KARRI, BARRU, GUR-TU, HIGI-TU, SU / MUR, ARGI, URTZ-i, JUAN / GOAN, JIN / GIN, EKI, BIL, KAR-KUR -> GARRO, KURLE, GALDE, GARIMA, *cri, cry, grito, quirit-*

Adibidez adigai eta izen parrasta : EGIN, EGIA, IKUS, ERAKAS, IKAS, JAKIN, ZAGUN ...

EKI “*ojo : œil*” -tik, adigai bakoitzak bere senidetza degiela hitzkuntz orotan.

Halaber **HATZ** “*pie : pied*” -tik eta bere “*avatar*” **HUIN**-dik -> HAZKATU, ZILATU / ZULATU, BARNATU / BARRENDU, AITZ “*zuhamu*” , HAMU / HEM “*etxe*” ; BE / BEHER “*apal dena*” , BUZTIN, HEMOKI ...

Aski ikertuz “*avatar*” bat azaltzen da ihakerazkoa (onomatope), bereziki ikerlana bultzatuz euskeraradino : *to sing* = latinera *canō, canis, gruniō, clangō, corax, calō* ... etc. <- eusk. **ZINKA** <- **ZAUNKA** <- **SAINGA** (*canis*) <- **TXAR^R-ANGA** <- **KAR^R-ANKA** : /***KAR-**/ ihakera.

Jakina, frantzera “*chien*” , galiziera “*can*” hitzek ez dutela deuseren ihakeratik gogoraeraziko.

Bainan “*chien, can*” <- latinera *canis* <- **XAINGA** <- **TXAR^R-ANGA**, etabar.

“*chant, canto*” <- latinera *canō* <- **ZINK-** <- **ZAUNK-** ... **ZINK** -> **ZINGAR** “*zerri*” , **ZINKURRIN**, etabar...

Hitzkuntzalari talde handi batek noizbait ber-aztertuko duke indo-europear hitzkuntzen aurre-iturria : euskera, hitz ta elaraudi.

Hori uste dugu.

